

AKTUALNO

ISTAKNUTO

LIFESTYLE

Nadmoć žena u profesijama povijesti umjetnosti – stvarnost ili mit

🕒 29/07/2023

Autor: Marko Filip Pavković

U serijalu tekstova „Novi oblik nejednakosti: Feminizacija pojedinih profesija u Hrvatskoj“ Marko Filip Pavković progovara o profesijama u kojima većinski udio čine žene, o čemu se do sada vrlo malo pisalo i promišljalo. Serijal tematizira profesije u kojima su se diskriminacija i mačistička hegemonija muškaraca naoko iskorijenile, no u kojima su one, promijenivši formu, postale samo

Pravila o privatnosti - Ujeti

suptilnijima i perfidnijima, a diskriminacija skrivena.

O odsutnosti žena u pojedinim profesijama i o njihovoj slabijoj plaćenosti u tim, za muškarce „rezerviranim“ profesijama mnogo se promišljalo, govorilo i pisalo, a sve se češće piše i o rijetkim, iako sve brojnijim, ženama koje su uspjele u tim profesijama, pa posljednjih godina nerijetko možemo naići na intervju s uspješnim *managericama*, inženjerkama i inim stručnjakinjama, koji čak i danas, na koncu prve četvrtine 21. stoljeća imaju (potrebnu) intenciju podizanja svijesti žena o tome da bi podjela profesija na muške i ženske trebala postati nadiđenim dijelom povijesti.

Međutim, (pre)malo se u fokus javnoga i stručnoga razmatranja stavljalo profesije u kojima većinski udio čine žene i u kojima taj udio raste iz godine u godinu te gotovo da se i nije pokušalo proniknuti u genezu toga suvremenog fenomena i u poruku koju on o odnosnim profesijama komunicira.

Jedna od takvih profesija svakako je i povijest umjetnosti te sve profesije koje iz nje proizlaze ili koje su s njom više ili manje komplementarne, kao što je, primjerice, posao kustosa, ali i humanističke discipline/profesije generalno.

Kada pomislimo na studij i struku povijesti umjetnosti, odmah evociramo sliku mnoštva ženskih studentica i kustosica, a pojedinci tradicionalnijih svjetonazora i koji uglavnom pripadaju starijim generacijama rekli bi da odmah pomisle na djevojke iz urbanih sredina i „fih obitelji“ koje se planiraju „dobro udati“, odnosno još uvijek baštine stavove i percepciju struke povijesti umjetnosti koju je šira javnost imala tijekom većega dijela druge polovine prošloga stoljeća; nešto kao u filmu Mikea Newella *Mona Lisa Smile* (2003.) s Julijom Roberts u glavnoj ulozi.

Takav je stav zapravo smiješan i u potpunosti oprečan stvarnomu stanju stvari jer već pri površnome pogledu na *syllabe* sveučilišnih kolegija iz povijesti umjetnosti diljem svijeta postaje jasno da u popisima nastavne literature djela ženskih autorica gotovo da i nema, osim ako nije riječ o nekim, najčešće izbornim kolegijima iz feminističke povijesti umjetnosti. Postaje jasno da su struku

povijesti umjetnosti izgradili muškarci, pa se logično nameće pitanje zašto je tih istih muškaraca u njoj sve manje i manje.

Povjesničarke umjetnosti ili supruge povjesničarā umjetnosti

Kao što je rečeno, ženskih povjesničarki umjetnosti dugo vremena gotovo da i nije bilo, odnosno one se počinju sporadično javljati u drugoj polovini 19. stoljeća, no te pionirke neki značajniji trag i veći utjecaj na nove generacije nisu ostvarile.

Znakovito je da su prva poznatija imena *kunsthistoričarki* u biti bile žene znatno poznatijih muževa i kolega, pa tako imamo Mary Berenson (1864. – 1945.) i Bernarda Berensona (1865. – 1959.), Phyllis Ackerman (1893. – 1977.) i Arthura Uphama Popea (1881. – 1969.) te Margot Wittkower (1902. – 1995.) i Rudolfa Wittkowera (1901. – 1971.).

Sva tri navedena primjera pokazuju da su se muž i žena bavili sličnim temama, no žena je uvijek ostajala u sjeni muža, pa zapravo i nepoznata čak i stručnoj javnosti, a da ne govorimo o tome da nova istraživanja, napose u slučaju Berensonovih, ukazuju da je supruga imala velik utjecaj (pa čak i udio) u muževljevim ostvarenjima.

Povjesničarke umjetnosti koje su postale prvim *household-namesima* globalne povijesti umjetnosti bile su rođene '30-ih i '40-ih godina prošloga stoljeća, i tu svakako treba razdvojiti Svetlanu Alpers (87), Rosalind Krauss (81) i Mieke Bal (77), koje svoja istraživanja nisu usmjerile na takozvanu feminističku povijest umjetnosti, od istraživačica koje su utemeljile taj pravac unutar struke: Linda Nochlin (1931. – 2017.), Laura Mulvey (81) i Griselda Pollock (74). Feministička povijest umjetnosti od začetka do danas uglavnom je bila u interesnoj sferi ženskih istraživačica, koje su napravile velik posao u otkrivanju umjetnica koje je povijest zaboravila, prešutjela i sustavno marginalizirala te u interpretaciji njihovih opusa.

Linda Nochlin još je 1971. u eseju *Why Have There Been No Great Women Artists?* istaknula da je navedeno samo „prva reakcija feministica, udica za koju se hvatamo“, pa bismo danas trebali biti svjesni da je unutar feminističke povijesti umjetnosti potrebno donekle reformirati metodološki aparat te otvoriti i legitimizirati

nova istraživačka pitanja.

Novum je posljednjih godina i početak bavljenja muških povjesničara umjetnosti navedenom teorijom i znanstvenom perspektivom, što još dodatno legitimizira feminističku povijest umjetnosti čineći je inkluzivnijom te ukazujući na to koliko je to propulzivno i perspektivno polje suvremene povijesti umjetnosti.

Singularan i izuzetan primjer povjesničarke umjetnosti koja nije ostala u sjeni svojega velikog supruga u domaćoj povijesti umjetnosti (a zasigurno i u teritorijalno znatno širemu kontekstu) bila bi Snješka Knežević (84), jedna od najznačajnijih živućih hrvatskih povjesničara umjetnosti i supruga pok. Milana Preloga (1919. – 1988.), znamenita profesora zagrebačkoga Odsjeka za povijest umjetnosti i suosnivača Instituta za povijest umjetnosti.

Naime, karijerna se putanja Snješke Knežević kretala u pomalo neočekivanu smjeru: veoma svjesna za koga se udala, kao i činjenice da bi ondašnje društvo svako njezino profesionalno ostvarenje pripisivalo utjecaju njezina supruga, za vrijeme Prelogova života odlučila je razvijati uspješnu karijeru radijske urednice i vrsne književne prevoditeljice s njemačkoga, a da bi tek nakon suprugove smrti vehementno prebacila svu svoju energiju na vrlo ozbiljna istraživanja urbanizma i arhitekture (prije svega Zagreba) te teorije umjetnosti i zaštite spomenikā realiziravši i kvalitativno i kvantitativno odista impozantan opus.

Snješka Knežević, Foto: Saša Novković

Odabir takva karijernoga puta neminovno je iziskivao određene žrtve i veliku profesionalnu etičnost, no pokazao se kao vrlo mudra

odluka jer Knežević je u iznimno kratkome roku postala jednom od referentnih točaka nacionalne povijesti umjetnosti te istraživačka doajenka koja i za vrijeme ozbiljna bavljenja znanošću nije zanemarivala publicistički rad i društveni angažman.

Milan Prelog i Snješka Knežević rijedak su primjer bračnoga para *kunsthistoričarā* kod kojega se značaj i obol muža i žene razmatra potpuno odvojeno i u potpunosti ravnopravno te ih zapravo u našoj svijesti povezuje samo činjenica da znamo da su bili muž i žena.

MUO kao *case study* za rodnu nejednakost u kadrovskoj politici

Zanimljiv je i simptomatičan slučaj matičnoga muzeja prve razine za umjetničke muzeje i muzeje primijenjenih umjetnosti u RH, odnosno Muzeja za umjetnost i obrt u Zagrebu, u kojemu je većina postojećih zbirki iz područja primijenjenih umjetnosti.

Naime, u MUO od 18 zaposlenih kustosa (uključujući „prave“ kustose iz Odjela muzejskih zbirki, ali i one raspoređene u Pedagoški odjel i Odjel dokumentacije), čak je 18 žena (dakle, 100 % djelatnika!). Ako se u ovu statistiku kustosima, temeljnomu stručnom muzejskom zvanju, pridruže i ostala stručna muzejska zvanja iz područja konzervatorsko-restauratorske djelatnosti za koje je, također, potrebna visoka stručna sprema (ali ne iz područja povijesti umjetnosti), brojka se penje na 22 djelatnice te i dalje ostajemo na 100-postotnom udjelu djelatnika (!).

Koliko god to zvučalo nevjerojatno, svi djelatnici MUO-a u stručnim muzejskim zvanjima, njih 22, su žene, a tomu je zanimljivo za dodati da su i oba predstavnika iz redova zaposlenika u Upravnome vijeću MUO-a također žene, pa čak i predstavnik svih radnika ustanove.

Indikativno je i to da je jedan jedini muški povjesničar umjetnosti u ustanovi imenovan na mjesto ravnatelja te da je uz to još i voditelj Zbirke slikarstva (zbirke tzv. lijepe ili visoke umjetnosti), što upućuje na dva fenomena: uznapređovalu feminizaciju profesije u današnje doba, čega je MUO radikalno primjer, ali i dodjeljivanje „bolje“, „važnije“ i „prestižnije“ građe muškim stručnjacima jer, naime, u maskulinističkome i heteronormativome društvu

istraživanje primijenjene umjetnosti obično biva namijenjeno ženskim istraživačicama, čime im se posredno pridaju određene diskriminatorne etikete jer ipak je riječ o tzv. *artes minores* ili niskim umjetnostima.

Sve navedeno rezultat je dugogodišnje loše vođene kadrovske politike MUO-a, koja nije uzimala u obzir rodnu zastupljenost unutar kolektiva te samim time i rodnu ravnopravnost, a kako je udio jednoga roda među djelatnicima u stručnim muzejskim zvanjima dosegao stupanj čak od 100 %, nije neplauzibilno zapitati se je li do događaja došlo sasvim slučajno.

U svjetlu svega navedenog svakako treba pohvaliti izbor novoga ravnatelja MUO-a arheologa Sanjina Mihelića (52), koji bi, koliko je poznato, od postojećega ravnatelja trebao preuzeti funkciju 15. listopada 2023. godine.

Izbor Mihelića, inače iznimno uspješna dosadašnjega ravnatelja Arheološkoga muzeja u Zagrebu, u svjetlu problematike rodnih odnosa i kadrovske strukture MUO-a dobar je iz dva razloga: u slučaju da je za ravnatelja ponovno bio izabran neki muški povjesničar umjetnosti, bila bi se ponovila postojeća situacija u kojoj „veliki povjesničar umjetnosti – muškarac“ kao čelnik ustanove personificira mačističku hegemoniju nad statusno podređenim ženskim kolegicama – radnicama te bi sve to nalikovalo svojevrsnoj suvremenoj reminiscenciji harema u profesionalnoj sferi djelovanja, a u slučaju da je za novu ravnateljicu bila odabrana žena, tada bi i ravnateljica, i sve djelatnice u stručnim muzejskim zvanjima, i sve predstavnice osoblja u upravljačkim tijelima MUO-a bile žene, što bi onda evociralo sliku ezoterične i rodno neinkluzivne ustanove u kojoj samodostatno obitavaju amazonke u svojem *bubbleu* ili bjelokosnoj kuli koju su si same stvorile.

Stoga, treba pozdraviti izbor arheologa Mihelića za čelno mjesto MUO-a jer dolazi iz druge temeljne struke, pa neće uzdrmati na rodnoj problematici zasnovane odnose moći unutar struke, koji su u MUO iznimno osjetljivi zbog teško poremećene rodne (ne)zastupljenosti u kolektivu. Možemo se nadati da će u vođenju kadrovske politike biti senzibiliziran za pitanja rodne zastupljenosti

te da će je s vremenom i harmonizirati.

Posljedice feminizacije humanističkih disciplina i profesija

O općoj feminizaciji humanističkih disciplina i profesija koje iz njih proizlaze već se neko vrijeme govori u anglosaksonskome svijetu (iako ne konkretno o povijesti umjetnosti *per se*) te su se već počele razmatrati kratkoročne posljedice toga fenomena jer će za dugoročne trebati proći više vremena kako je riječ o, ipak, recentnijoj pojavi u društvu.

Uočeno je da je prisutna pozitivna korelacija između feminizacije pojedine profesije i smanjenja plaća u odnosnoj profesiji, kao i njezina društvena ugleda, odnosno naglašeno feminizirana profesija marginalizira se i doživljava manje važnom u širim društvenim masama. Smanjenje prihoda i društvenoga ugleda, odnosno ekonomska i društvena podređenost profesije, dovodi do manjega interesa za bavljenje njome, kako kod muškaraca tako i kod žena, a manji interes za bavljenje profesijom dovodi do pada kvalitete, koja nerijetko nužno proizlazi iz kvantitete. Kod radikalne feminizacije profesija polako dolazi čak i do njihova odumiranja.

Profesije u kojima je prisutan značajan stupanj feminizacije te u kojima su se diskriminacija i mačistička hegemonija muškaraca naoko iskorijenile profesije su u kojima su se zapravo samo oblici nejednakosti promijenili postavši suptilnijima i perfidnijima te je riječ o novome obliku nejednakosti i prikrivenoj diskriminaciji.

Uočljivo je i da, iako u povijesti umjetnosti i sličnim profesijama (barem brojčano) dominiraju žene, muškarci i dalje zauzimaju čelne pozicije – pozicije moći, odnosno čak i u radikalno feminiziranim profesijama, kojima društvo posljedično odriče važnost i marginalizira ih, muškarci i dalje ostaju na pozicijama moći upravljajući profesionalnom dinamikom. Zapravo dolazi do profesionalne segregacije u kojoj se profesije ponovno počinju dijeliti na muške i ženske, a opet se malobrojna prestižna mjesta u feminiziranim profesijama čuvaju za (određene) muškarce te se i time cijeli taj sustav održava ukazujući na to da oštrica nejednakosti nije otupjela, nego je samo promijenila formu i napada iz suprotnoga smjera.

Serijal tekstova „Novi oblik nejednakosti: Feminizacija pojedinih profesija u Hrvatskoj“ objavljen je uz financijsku potporu

Agencije za elektroničke medije na temelju provedenoga Javnog poziva za ugovaranje novinarskih radova u elektroničkim publikacijama u okviru projekta poticanja novinarske izvrsnosti Agencije za elektroničke medije.

Foto: Unsplash

Share: [!\[\]\(d66ff64371a51729ac8c1cdaa685ba6f_img.jpg\)](#) [!\[\]\(0f31ebba7abcd47777e178db26f29705_img.jpg\)](#) [!\[\]\(63ea948177b1bcc486b2b76d20d5fb69_img.jpg\)](#) [!\[\]\(886f7dced1265a6d438eca0881817b40_img.jpg\)](#) [!\[\]\(bb381b56be27580041e232a6cbb04464_img.jpg\)](#) [!\[\]\(b2c220e365f65fbecc36477cc11d1df9_img.jpg\)](#)

[< Previous post](#)

[Next post >](#)

PRATITE DRUŠTVENE MREŽE

ZADNJE DODANI ČLANCI
